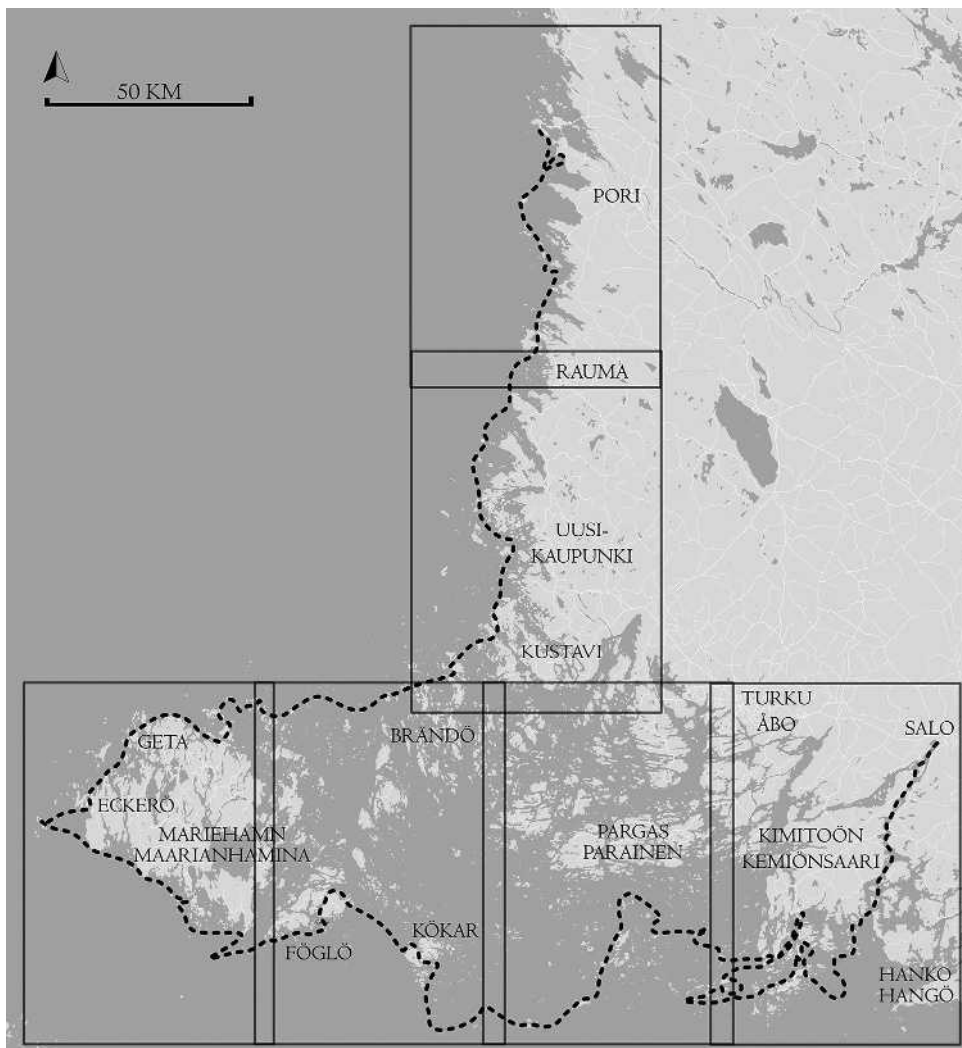

Panu Kunttu & Sanna-Mari Kunttu

KAIKKI LUODON LINNUT

**KAHDEN SAARISTOTUTKIJAN
MELONTASEIKKAILU
PENTTI LINKOLAN JÄLJILLÄ**

Nemo

Tutkimusretki kajakeilla meloen alkoi Salosta 11.6.2020 ja päättyi seitsemän viikkoa ja 1 129 kilometriä myöhemmin Poriin 3.8.2020.

*”Kun meillä kerran saaristossamme on hallussamme
aarde, jolla ei lajissaan ole vertaansa koko maailmassa,
on velvollisuutenamme huolehtia tuosta rikkaudestamme.”*

– Ole Eklund, Skärgårdsboken 1948
(suomentanut Antti Nuuttila)

Omistettu menneille, nykyisille ja tuleville
saaristoluonnon tutkijoille ja suojelijoille.

© Panu Kunttu, Sanna-Mari Kunttu ja
Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-40244-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

Sisällys

1. Unelma pitkästä tutkimusmelonnasta	9
2. Pentti Linkolan suuri meriretki	17
3. Retkivalmisteluja ja kadonneen saaren metsästys	27
4. Lähdön hurmaa	43
5. Kajakit kohti lintuluotoja	55
6. Kaatumisia kalliolla	79
7. Saaristolaista vieraanvaraisuutta	93
8. Maa kohooa, maisema muuttuu	107
9. Paahtavaa kuumuutta ja sinileväliisteriä	123
10. Vettä taivaan täydeltä	141
11. Tuulten vankina	153
12. Kylässä kulttuurimaisemassa	177
13. Hätä ei lue lakia	195
14. Kohtaamisia majakkasaarella	205
15. Kalamajojen saaristo	217
16. Vaarojen väylät	237
17. Tarujen ja tarinoiden Signilskär	257
18. Aaltojen armoilla	277
19. Halki Etelä-Suomen suurimman erämaan	289
20. Aavojen selkien meri	305
21. Kylmäpihlajan viimeinen riekko	319
22. Aikamatka esihistoriallisille laiturimille	335
23. Viimeiset merimailit	345
24. Linnusto muutoksessa	353
25. Jälkimaininkeja	359
Kiitokset	367
Valikoima kirjallisuutta	369

1. Unelma pitkästä tutkimusmelonnasta

11.6.2020, +24 astetta, 6–8 m/s pohjoistuulta, aurinkoista

OLO ON EPÄTODELLINEN ja suorastaan hurmoksellinen. Suupielissämme karehtii leveä hymy. Aurinko helottaa taivaan täydeltä luoden ihanteellisen melontasään. Ne auringonsäteet, jotka eivät imeydy veden syvyyksiin, kimpoilevat välkehtien veden väreistä ympärillemme. Takaa puskeva navakka, mutta lämmin myötätuuli ja valtava innostus vauhdittavat sulavalinjaisia kajakkejamme eteenpäin. Painavasta lastista raskaina ne uivat syvällä. Yksittäiset, muita suuremmiksi kasvaneet aallot nuolevat säännöllisesti kajakin takakannen puhtaaksi, mutta melojaan asti veden kieli ei yllä. Matka etenee joutuin ja kepeästi, ilman huolta tulevista viikoista. Voiko parempaa lähtösäätä ja -tunnelmaa toivoa?

Tätä lähdön päivää olemme odottaneet ja suunnitelleet jo vuosia. Nyt elämämme pisin melontaretki halki kymmenien tu-

hansien saarten ja luotojen kirjoman lounaissaariston on vihdoin käymässä toteen. Matkaamme siivittää selvä tavoite, josta ei joustettaisi kuin äärimmäisissä olosuhteissa. Ohjenuoramme on mutkitteleva, saariryhmiltä toisille puikkelehtiva ennalta määritetty reitti tarkkoine aikatauluineen. Sitä seuraisimme mahdollisimman täsmällisesti reilut seitsemän kesäistä viikkoa. Tuo aika tuntuu pitkältä, juuri sopivan pitkältä.

Kiikarit keikkuvat kaulalla valmiina lintujen havainnointiin. Melontaliivien taskuihin, helposti käden ulottuville, on sijoitettu vedenpitävät muistiinpanovälineet lintuhavaintojen kirjaamista varten. Linnut ovat tämän retken ytimessä, sillä olemme toistamassa ornitologi Pentti Linkolan 1970-luvulla soutaen tekemää lintulaskentaa. Ilmassa maistuu suolan ja seikkailun maku. Tutkimusretki saaristolinnuston muutosten selvittämiseksi on alkanut!

MEILLÄ ON USEITA SYITÄ toteuttaa tämä retki. Vaikka kummallakin on erilaiset lähtökohdat retken tekemiseen, jaamme samat motiivit. Panu katsoo tutkimusretkeä eritoten saaristoluontoon erikoistuneen biologin silmin, kun Sanna-Mari eräoppaana viehättyy enemmän retken fyysisistä ja henkisistä haasteista. Tutkimuksen tekeminen ja retkeily on vaivatonta yhdistää mielekkääksi kokonaisuudeksi. Jaamme yhteisen huolen saaristoluonnon tilasta ja väkevän haluan toimia sen parhaaksi.

Meitä innostavat ja motivoivat retket, joissa eletään leirielämää ulkoluodoilla ja samalla aktiivisesti dokumentoidaan luontoa. Melonta saaristossa on luonteva tapa yhdistää nämä asiat: retkeilyn ja luonnon havainnoinnin. Samalla voi olla hyödyksi luonnolle sen muutoksia seuraamalla ja tuloksista raportoimalla. Myös urauurtavat tulokset aiemmista meloen tehdyistä tutkimusretkistä kannustavat suunnittelemaan yhä enemmän uusia vastaavia projekteja. Yhdessä pystymme tekemään enemmän, sillä meillä molemmilla on vahvuutemme.

Tehdäkseen tutkimusretkiä ei tarvitse lähteä trooppisiin sademetsiin, kivuta korkeiden vuorten huipuille, suunnata napa-alueille, saati sukeltaa valtameren syvänteisiin, sillä Suomen luonnosta löytyy yhä huonosti tunnettuja alueita ja ilmiöitä. Uusia lajejakin löytyy monista eliöryhmistä, kuten sienistä ja hyönteisistä, vuosittain. Suomen rannikon saaristot ovat maailmanlaajuisesti ainutlaatuista luontoa. Ne kätkevät sisäänsä vielä paljon löydettävää. Tutkimusretkien tavoitteena on saada jotakin uutta tietoa alueista, elonkirjosta tai ilmiöstä – ei niinkään tietien tahtoen hakeutua ääriolosuhteisiin ja syrjäisimpiin kolkkiin. Uhkarohkeat seikkailut ja urheiluhenkiset suoritukset ovat asia erikseen. Mutta toki tutkimusretkestäkin voi kehkeytyä seikkailu, sillä olosuhteita voi hallita vain tiettyyn pisteeseen saakka.

Seikkailu ei meillä kuitenkaan ole pääasiassa. Itse asiassa odotamme vauhdin ja vaarallisten tilanteiden sijaan pitkäväteisiä melontatappeja ja päiviä, jotka toistavat samoja retkirutiineja ja samankaltaisia lintulaskentakohteita. Vain maisemassa tulisi olemaan vaihtelua, kun matkaisimme saariston halki. Mitään yllättävää tuskin sattuisi. Matkamme edetessä nämä odotuksemme osoittautuvat vääriksi niin hyvässä kuin pahassa. Tulevista haasteista olemme onneksi tässä vaiheessa vielä autuaan tietämättömiä.

Tämä melontaretki on jatkumoa aiemmin tekemillemme tutkimusretkille, jotka ovat pidentyneet ja niiden vaativuus kasvanut vuosien saatossa. Retkielämästä yhdistettynä saaristotutkimukseen on tullut yhteinen intohimo. Haluamme osoittaa, että myös Suomessa voi toteuttaa pitkiä kenttätutkimusretkiä, kunhan valitsee sopivan aiheen ja alueen, johon tämä menetelmä sopii ja jossa se pääsee arvoonsa. Haluamme vaalia luonnontutkimuksen perinnettä ja elää saaristotutkijan elämää.

Pitkä tutkimusretkemme leirielämää viettäen ja lihasvoimaa käyttäen on kunnianosoitus menneiden vuosikymmenten ja vuosisatojen luonnontutkijoille. Kaikille niille, jotka ovat antaumuksella ja omistautuneesti tutkineet saaristoluontoa. Meillä on

käsissämme historiallinen aineisto. Se on sekä maantieteellisesti että lajistollisesti poikkeuksellisen laaja materiaali käsittäen sellaisia saaristoalueita, joissa linnustonseurantaa ei ole juuri tehty. Siksi se poikkeaa tavanomaisista linnustonseurannoista, jotka käsittävät yleensä joko yhden valitun kohdelajin tarkastelun tai tietyn, usein suppeahkon saaristoalueen, kaikkien lintulajien laskennan.

Haluamme samalla myös osoittaa lihasvoimin liikkumisen mahdollisuudet. Melominen on erinomainen tapa tutustua saaristoon ja hyödyn voi yhdistää harrastukseen. Melojat ja muut saaristossa retkeilijät voivat kerätä tietoa saaristoluonnosta ja ympäristön tilasta. Vaikka aiempaa kokemusta ei olisi, niin taitoja voi vähitellen kartuttaa ja näin suunnata kohti uusia alueita ja vaativampia olosuhteita.

TAVOITTEILTAAN NYKYISENKALTAINEN SAARISTOLUONNON TUTKIMUS käynnistyi 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeniä. Siihen vaikutti osaltaan silloin yhteiskunnassa vallinnut vahva kansallistunteen herääminen, johon kuului myös isänmaan luonnon tuntemuksen parantaminen. Tämä innosti biologeja selvittämään myös syrjäisten alueiden eläimistöä ja kasvistoa. Saaristo sai osansa tämän tutkimusperinteen alkamisesta ja retkille suunnattiin uusin tavoittein. Kuukausien mittaisilla kenttäretkillä pitkin saaristoa pienillä puuveneillä liikkuen tieto lajien levinneisyydestä ja yleisyydestä karttui.

Nykyaikaisen saaristolinnuston tutkimuksen alkuna voidaan pitää eläintieteen professori Johan Axel Palménin kannustuksesta 1890-luvulla käynnistyneitä tutkimuksia Hailuodon, Kokkolan ja Helsingin seudun saaristoissa. 1920- ja 30-luvuilla Suomen saariston eri osissa tehtiin niin sanottuja paikallisfaunoja eli tietyn alueen lintulajien ja -määrien selvittämistä. Lintulajien levinneisyyksiä ja kokonaismääriä arvioitiin Suomessa ensimmäisen kerran 1900-luvun alussa. Varhaiset selvitykset osoittivat linnus-

ton heikon tilan, sillä ryöstömetsästys, munien keruu, linnunpoikasten massapyynti ja vaino olivat romahduttaneet monien lajien määrät. Tämä kehitys huolestutti etenkin ornitologeja, mutta myös riistanhoitajia. Innokkaana metsästäjänä tunnettu makeistehtailija Karl Fazer tarttuikin toimeen, ja perusti 366 luotoa sisältävän linnustonsuojelualueen Föglön ulkosaaristoon vuonna 1926.

Selvityksistä edettiin linnustonseurantoihin, ja varhaisimpien joukossa oli Sven Nordbergin vuosina 1918–32 suorittamat laskennat Maarianhaminan läheisessä saaristossa. Kurt-Erik Sundström puolestaan teki Tammisaaren saaristossa 1920-luvun alussa lajikohtaisia määriä tarkastelleen laajan tutkimuksen. Pitkäaikaiset, vertailevat linnustotutkimukset Suomen rannikon eri osissa käynnistyivät Pekka Grenquistin johdolla vuonna 1949. Tämän jälkeen seurannat ovat vuosikymmenten kuluessa laajentuneet ja vakiintuneet monille saaristoalueille rannikkomme eri osissa. Työhön ovat ottaneet osaa niin ammattitutkijat kuin vapaaehtoiset lintuharrastajat. Tämän ansiosta lintulajien levinneisyys ja lintukantojen koko sekä niissä tapahtuneet muutokset tunnetaan maassamme hyvin. Saaristolinnuston seurantaa tehdään nykyään 48 alueella, jotka käsittävät 2 600 saarta. Koska Suomen merenrannikolla saaria on lähes 100 000 ja rantaviivaa kaikkiaan 48 000 kilometriä, paljon mielenkiintoisia kolkkia on jäänyt vähälle huomiolle.

Seurannoissa samat alueet kartoitetaan määrävälein ja samalla menetelmällä lintukantojen tilan ja kehityksen selvittämiseksi. Ajallinen perspektiivi on tärkeä ja vuosikymmenten aikasarjat ovat erityisen arvokkaita. Onpa laskennan toteutustapa tai tavoite mikä tahansa, linnustonseurannassa tärkeintä on järjestelmällisyys ja pitkäjänteisyys. Vain näin saadaan vertailukelpoista aineistoa hyödynnettäväksi linnustonsuojelun kannalta. Yksi alue tai laskentakerta ei vielä kerro muutoksista luotettavasti ja yleisesti. Siksi niitä tarvitaan paljon todistusvoiman lisäämisek-

si. Siksi kernas toiveemme on, että joku toistaisi tämän Linkolan tekemän laskentareitin tulevaisuudessa myös meidän jälkeemme.

ODOTUKSEMME RETKEN SUHTEEN ovat sekä pieniä että suuria. Kummankin mielessä päällimmäisenä pyörii riemuinen ajatus siitä, että saamme viettää saaristossa pitkän yhtäjaksoisen ajan matkaa eteenpäin tehden. Samalla pääsemme käymään paikoissa, joissa harva on vieraillut. Koko kesän kestäväällä retkellä ehdimme kokemaan koko saaristoluonnon kirjon alkukesästä loppukesään saakka – viimeiset muuttolinnut ovat juuri saapuneet lähtiessämme matkaan, ja syysmuutto on jo vahvasti käynnissä, kun palaamme. Retken aikana saamme nauttia niin lintuluotojen rikkaasta elämästä, lämpimän veden huuhtoman silokallion tunnusta paljaiden varpaiden alla, hylkeiden laulun kaihoisasta sävelestä, ulkosaariston luotojen suopainanteissa kypsyvästä hillasadosta ja tyynten kesäöiden maagisesta valosta.

Mietimme, voisimmeko viimein tavoittaa sellaisen olon, että saisi kerralla nähdä ja kokea tarpeeksi. Retki tulisi onnistuessaan olemaan yli kaksi kertaa pidempi kuin aiemmat kajakilla meloen tehdyt reissumme. On jännittävää seurata, miltä tämän kokoluokan matka tuntuu. Vaikka valmistaudumme yli seitsemän viikon retkelle, niin sitä tehdään kuitenkin päivä kerrallaan. Loppujen lopuksi tämä reissuhan on vain kolme kahden ja puolen viikon retkeä perätysten. Tiedämme aiemmasta kokemuksesta, että pari viikkoa merellä vierähtää aina aivan liian nopeasti. Yleensä retkillä aika loppuu aina kesken ja tekee mieli vain jatkaa. Näin pitkäkestoisella retkellä saisi kerrankin riittävästi aikaa olla itselleen rakkaassa ympäristössä. Kenties tämän kesän melontakiintiö tulisi täyteen ja saisimme hetkellisesti melonnasta tarpeeksemme. Oletettavasti kokonaan se ei melontainnostusta veisi, vaan seuraavana vuonna olisi taas saatava jotain samankaltaista!

Odotusten vastakohtana ovat huolet, jotka kumpuavat aiempien retkien kokemuksista. Pohdimme vaativan reitin ja aikatau-

lun seuraamisen haasteita, mutta toisaalta ennalta määrätyt kohteet tuovat selkeän rungon retkellemme. Saariston kovat tuulet voivat hidastaa matkantekoa, ja myrskyt saattavat pitää melojat maissa ja teltan suojissa turvassa. Siinä on alkukantaista, kiehtovaa voimaa, kun aallot vyöryvät rantaan vaahtopäisinä ja tuuli tanssittaa vinhasti rantapuita. Silloin olisi aikaa tehdä varustehuoltoja, levätä ja lukea. Tai vain olla tekemättä mitään; viettää retken rasituksista palauttavaa joutilasta aikaa.

Sanna-Maria kammoksuttaa eniten kuumien ja tyynten kelien luomat pahat sinileväesiintymät, sillä niitä on jälleen povattu etenkin Saaristomerelle. Sanna-Mari ei siedä hellettä kovinkaan hyvin, vaan kuumuus vie häneltä voimia ja vetää mielen apaattiseksi. Sinilevien massaesiintymien ja helteiden yhdistelmä on yksi kaikkein pahimmista melontaolosuhteista, sillä vaikka on läkähdyttävää, ei mereen pääse vilvoittelemaan. Levät tuovat ongelmia myös leiripaikan löytämisen suhteen. Kun sinilevämassat kertyvät mössönä rannoille ja alkavat mädäntyä, ilmaan leviää pistävä armoton löyhy. Etovassa hajussa ei pysty edes ajattelemaan syömistä saatikka nukkumaan silmänräpäystäkään. Tuoreessa muistissa ovat melontaretket kesien 2014 ja 2018 sini-levien massaesiintymien keskellä, kun kymmeniä kilometrejä melottuamme emme nähneet neliometriäkään puhdasta vettä.

Pohdimme sitä, millaiset haverit kajakille saattavat olla kohetalokkaita. Matka saattaisi tyssätä, mikäli kajakki karahtaisi pahasti kivelle ja pohjaan tulisi iso reikä. Mietimme, mistä olisi mahdollista saada järjestyseen varakajakki tai varaosia paikallavalla tai toisella, mikäli emme itse kykenisi korjaamaan vaurioita. Tuttavapiiristämme saattaisi löytyä avulialta merellä liikkujia, jotka voisivat auttaa tarpeen tullen uusien kajakkien saamisessa. Kajakin rikkoutuminen ei siis tarkoittaisi automaattisesti retken keskeyttämistä. Pientä viivytystä se tietenkin aiheuttaisi, emmekä ehkä pystyisi seuraamaan asetettua aikataulua. Lähtökohtana kuitenkin on, että kaikki menisi sujuvasti ja ongelmitta. Vaikka

olemme tehneet useiden viikkojen melontaretkiä ulkosaaristossa yhdessä jo yli kymmenen vuoden ajan, olemme välttyneet vakavilta havereilta.

Meloessa vaarallisimpia ja todennäköisimpiä riskitilanteita ovat monesti rantautumiset ja vesille lähdöt, joissa voi tapahtua liukastumisia. Nilkat ovat toisinaan muljahdelleet kipeästi levis-
tä liukkaassa rantakivikossa. Joskus kajakkia rantavedestä nostet-
taessa kajakin märkä pinta on livennyt otteesta, ja kajakki on ko-
lauttanut olkapäätä häijyesti. Pieniä naarmuja on silloin tällöin
tullut niin kroppaan kuin kajakkiin. Sormien tai varpaiden ruh-
jeet ovat joskus päässeet tulehtumaan, kun niitä on ollut hanka-
la pitää meloessa kuivina ja puhtaina. Koskaan ei ole kuitenkaan
sattunut mitään niin vakavaa, etteikö siitä olisi omatoimisella
ensiavulla selvitty, eikä retkiä ole tarvinnut keskeyttää. Olemme
myös varautuneet kaatumisiin harjoittelemalla erilaisia pelastau-
tustekniikoita yksin ja yhdessä. Tuhansista melontakilomet-
reistä huolimatta kumpikaan meistä ei ole kaatunut retkillä me-
loessa.

Se, miten olemme päätyneet tälle mittavalle tutkimusretkelle,
on ollut pitkän pohdinnan ja valmistelun tulos. Kun syttyy jol-
lekin asialle, paloa on vaikea sammuttaa. Se kytee sisällä, kunnes
alkaa polttaa niin paljon, että sen on annettava leimahtaa täyteen
liekkiin. Tämänkin tulen on annettava roihuta, jolloin energia
kanavoituu uuden luomiseksi. Niin myös unelma suuresta me-
riretkestä hautui mielissämme monta vuotta, sillä yli seitsemän
viikon ja tuhannen kilometrin melontaretkelle ei voi lähteä kun-
nolla valmistautumatta.

2. Pentti Linkolan suuri meriretki

13.10.2018

VAIKKA OLIMME PYÖRITELLEET AJATUSTA useita vuosia, retken toteutuminen varmistui lopulta puolitoista vuotta ennen lähtöä, lokakuussa 2018. Matkustimme silloin Vanajaveden rannalle innostusta ja odotusta täynnä. Olimme monen lykkäämisen jälkeen saaneet viimein sovittua tärkeän tapaamisen, jota ilman retki ei toteutuisi. Ajoimme kapeaa, vankkojen kuusten varjostamaa hiekkatietä vanhaan pihapiiriin, jossa kasvoi muutama omenapuu ja marjapensas. Niittykasvillisuus rehotti valtoimenaan ja piha oli alkanut umpeutua. Kukaan ei ollut hetkeen tarttunut viikatteen varteen. Luonto sai ottaa täällä vallan ja kukoistaa rönsyilevän monimuotoisena. Metsänreuna oli jo hiipinyt rakennuksiin kiinni ja alkanut niellä pihapiiriä sisäänsä. Puut ojentelivat oksiaan tulijoihin kohti. Kumpareen päällä seisojien metsämökin oloinen asuinrakennus vaitonaisena, vain tupakeittiön ikkunasta kajasti heikko

valo. Sen viereisestä tallirakennuksen seinästä oli varissut punaista maalia paljastaen harmaan laudoituksen.

Kolkutimme keltamullan värisen talon oveen ja astuimme sisään hämärään. Meidät ottivat vastaan sekä tiilistä ja laudoista rakennetuilla kirjahyllyillä että lattialla kiemurtelevat pitkät kirjarivit. Pöydällä ja tuoleilla vuorostaan kohosivat korkeina torneina paperivuoret, jotka koostuivat ainakin lukemattomista sanoma- ja aikakauslehdistä sekä lintuhavaintoliuskoista. Kaiken tämän keskellä istui vuosien takaisia lintuhavaintojaan vanhalta mekaanisella kirjoituskoneella puhtaaksi kirjoittava iäkäs ornitologi. Olimme saapuneet kalastaja-kirjailija Pentti Linkolan vieraaksi.

PENTTI LINKOLA TUNNETAAN ENNEN KAIKKEA radikaaleista luonnonsuojelua koskevista ajatuksistaan ja siitä, että hän pyrki elämään niin kuin opetti. Elantonsa Pentti hankki kalastamalla, jota hän harjoitti hyvin perinteisin menetelmin verkoilla. Avovesiaikana verkot koettiin puisella soutuveneellä, ja talvisin apuna oli rekeä vetävä liinaharjainen vahva suomenhevonen. Hänen syväekologinen ajattelunsa ja taitonsa kirjoittaa ympäristöfilosofiset päätelemänsä teräviksi esseiksi toivat hänelle maineen merkittävänä ajattelijana ja kirjailijana. Pentti otti vuosikymmenten ajan aktiivisesti osaa yhteiskunnallisen keskusteluun kirjoittamalla ja puhumalla luonnon puolesta. Häntä pidetään yhtenä 1900-luvun jälkipuoliskon merkittävimmistä luonnonsuojelun mielipidevaikuttajista. Pentti kirjoitti luonnonsuojelun tärkeydestä jo 1950-luvun alkupuolella, jolloin vielä sodasta toipuvassa ja maatalousvaltaisessa Suomessa aihe oli hyvin pienten piirien harrastus. Tästä esimerkkinä on hänen kirjoituksensa Luonnon Tutkija -lehdessä vuonna 1954, jossa hän kehotti biologeja ryhtymään aktiivisiksi luonnonsuojelijoiksi.

Pentin järkähtämättömät kirjoitukset ja ankarat puheet ovat jakaneet lukijoiden ja kuulijoiden mielipiteitä. Hän nosti vuo-

sikymmenten ajan esiin talouskasvun, teknologisen kehityksen, kerskakulutuksen ja luonnonvarojen ylikulutuksen ympäristölle haitallisia seurauksia. Hän näki, että ihmisen aiheuttama luonnon hävitys tuhoaa myös ihmiskunnan elämän edellytykset kukoistavan luonnon hiipuessä. Pentin esittämään huoleen on helppo yhtyä, vaikka jyrkistä toimenpide-ehdotuksista luonnon suojelemiseksi olisikin eri mieltä. Ravistelevat esiintulot on nähty ennen kaikkea epätoivoisina hätähuutoina. Brutaalit näkemykset koskien esimerkiksi väestönkasvun hillitsemistä tai yhteiskuntajärjestyksen muuttamista ovat äärimmäisyydessään yksinkertaisesti tuomittavia. Sen sijaan Pentin näkemykset luonnon monimuotoisuuden korvaamattomasta arvosta, kiehtovuudesta ja kauneudesta jaetaan laajasti. Pentti oli aikaansa edellä esittäessään huolensa luonnonsuojelun edistämisen kiireellisyydestä ja välttämättömyydestä. Nykyään olemmekin osassa toimia jo auttamattomasti myöhässä.

Julkisessa keskustelussa on vähemmän ollut esillä Pentin suuri merkitys lintututkijana ja suomalaisen lintutieteen edistäjänä. Hänen ansioitaan tällä saralla kuvaa se, että häntä on kutsuttu niin maasto-ornitologian alkuvoimaksi kuin tiennäyttäjäksi. Pentti oli akateemista sukua ja hänen isänsä Kaarlo Linkola niitti mainetta etevänä kasvitieteilijänä. Samanlaisella tarmolla ja tarkkuudella Pentti paneutui lintuihin, joskin vailla muodollista koulutusta. Jo koulupoikana 1940-luvun lopussa hän toteutti laajoja linnustolaskentoja ja suunnitteli pitkäkestoisia lintukantojen seurantoja. Maastoprojekteissaan hän liikkui polkupyörällä, kävellen tai soutaen, ja hän yöpyi retkillään usein ulkosalla. Retket ulottuivat kaikkialle Suomeen muun muassa vähiin käyneiden petolintujen pesiä etsien. Hän rengasti lintuja läpi elämänsä; 168 lajin rengastettuja yksilöitä kertyi yhteensä noin 68 000, peräti 193 kunnan alueella. Erityisesti haukkojen ja pöllöjen rengastaminen ja pesimäpaikkojen tarkastaminen Hämeessä kuului pitkään Pentin vuodenkiertoon.

Pentti oli ennen kaikkea maasto-ornitologi, joka keräsi aineistoja ja seurasi lintukantojen kehitystä kentällä. Hän kuitenkin kirjasi kaiken havaitsemansa pedanttisella otteella muistiin – kommentoiden usein myös lintujen käyttäytymistä tai olemusta – ensin maastossa vihkoihin ja myöhemmin kirjoituskoneella paperiliuskoille. Havaintojen puhtaaksikirjoitustyö tosin oli niin valtava työ, että Pentti uumoili sen jäävän kymmenien muistivihkojen osalta kesken. Mittavimman ja tieteellisesti kenties arvokkaimman lintuaineistonsa hän keräsi Hämeen järviltä niiden pesivää vesilinnustoa laskien lähes 70 vuoden ajan. Erityisen kattava vesilintuaineisto kertyi hänen kotijärveltään Vanajavedeltä Kanta-Hämeen ja Pirkanmaan rajalla.

Vaikka Pentti ei tutkinut lintuja työkseen kuin vain nuorukaisena, julkaisi hän elämänsä aikana yli 80 lintutieteellistä julkaisua. Merkittävimpien joukossa olivat suomalaisen lintutieteen kattavat perusteokset Suuri lintukirja vuodelta 1955 ja Pohjolan linnut värikuvin -kirjasarja vuosilta 1963–1972, joita hän kirjoitti yhdessä muiden sen ajan tunnetuimpien ornitologien kanssa. Syksystä 1952 alkoi kymmenen vuotta kestänyt jakso, jolloin Pentti vietti lukuisia pitkiä syys- tai kevätkausia Ahvenanmaan ulkosaarilla, Långskärin majakkasaarella ja Signilskärin lintuasemalla. Siellä hän tarkkaili lintujen muuttoa ja rengasti saarella levähtäviä lintuja luoden samalla lintuasematoiminnan käytäntöjä ja rutiineja myöhemmille lintuharrastajasukupolville. Hän kehitti aktiivisesti lintulaskenta- ja rengastusmenetelmiä aikana, jolloin lintututkimuksen tavat eivät vielä olleet vakiintuneita. Hän myös piti tiukasti kiinni valitsemistaan tavoista ja käytännöistä välittämättä muiden mielipiteistä.

SAAPUMISEMME VASTAANOTTO OLI TUTTAVALLINEN, sillä tunnimmehan toisemme vuosien takaa ja olimme nyt tulleet puhumaan Pentin yhdestä suurimmasta intohimosta, lintulaskennoista. Tarkemmin ottaen tarkoituksena oli kuulla muistoja Pentin

ja hänen perheensä soutaen tekemästä suuresta meriretkestä sekä hakea lainaksi retkellä kerätty laaja lintuhavaintoaineisto.

Jyrkkien mielipiteidensä ja askeettisen elämäntapansa vuoksi Pentistä on voinut välittyä mielikuva ihmisvihaajana ja erakko-
na. Käsitys on kuitenkin väärä, sillä hän oli lahjakas seuramies ja tuli hyvin toimeen monenlaisten ihmisten kanssa taustoista riippumatta. Pentin tuttavapiiri koostuikin monenlaisista ihmisistä maanviljelijöistä professoreihin ja moottoripyöräjengiläisistä kirjailijoihin.

Tupakeittiön tilanpuutteen takia siirryimme kamariin ja istahdimme sängyn laidalle Pentin levittäessä eteemme saaristoretkeen liittyviä karttavihkoja ja paperinippuja. Kuuntelimme tarkkaavaisina Pentin kertomusta, jossa palattiin kesän 1974 suurelle souturetkelle halki lounaissaariston. Reitin varren sadoilta saarilta oli kertynyt tuhansien lintuhavaintojen ja satojen linturengastusten aineisto. Keskustelu venyi usean tunnin mittaiseksi, sillä kysyttävää oli paljon. Pentti oli merkinnyt havainnot huolellisesti muistiin retken aikana, ja jälkeensä hän kirjoitti ne kirjoituskoneella puhtaaksi 109-sivuisiksi nivaskaksi. Onneksi, sillä Pentin koukeroisista havaintovihkojen merkinnöistä tuskin olimme saaneet selvää.

Lintuhavaintojen ohella kävimme läpi vanhoja karttoja. Sormi seurasi pitkin Pentin kesällä 1974 piirtämää lyijykynän jälkeä karhealla kellastuneella merikortilla. Kartasta huokui vanhan tuoksu, paperin kuituihin imeytyneet suolapärskeet ja seikkailun tunnelma, niin menneen kuin tulevan. Mitä pidemmälle kynänjälki mutkitteli Salon Halikonlahdelta kohti ulkosaaristoa, sitä enemmän innostuimme. Se oli unelmamme ohjenuora ja tuleva reittisuunnitelmamme pitkälle melontaretkelle. Koska kaikkea Pentin retkeen liittyvää emme osanneet kerralla kysyä, palasimme vielä toukokuussa 2019 jatkamaan haastattelua retkimuistoista, lintuhavainnoista ja tapahtumista. Moni asia tosin oli jo painunut unholaan, olihan suuresta meriretkestä jo vuosikymmeniä aikaa.

Pentti oli retkellään halunnut tutustua saariston maisemiin ja linnustoon, sillä hän oli kattavasti kolunnut muun osan Suomes-
ta Lappia myöten. Hänen aiempi kokemuksensa saaristosta rajoittui etupäässä vain kahdelle Ahvenanmaan ulkosaarelle. Pentti oli suorittanut vuoden 1974 toukokuussa perinteeksi muodostuneet Hämeen järvien vesilintulaskennat, ja vasta niiden jälkeen tuli saaristoretken vuoro. Saaristolinnuston laskennan kannalta toukokuussa alkanut retki olisi ollut ajankohdaltaan sopivampi, mutta Hämeen järvien lintulaskennat nousivat etusijalle, olihan kyseessä pitkä ja katkeamaton linnustonseuranta.

Varsinaisia odotuksia Pentillä ei meriretkelleen maininnut, mutta hän oli siinä käsityksessä, että saaristossa luonnonmaisemat olivat säilyneet manneralueita paremmin. Hän myös oletti kohtaavansa tiettyjen saaristolintulajien runsautta. Yksi retken toteuttamisen henkilökohtaisista syistä oli tarve pitää itsensä liikkeessä, jotta mieltä kalvava ahdistus maailman tilasta ei pääsisi vallalle. Ahdistus kumpusi luonnon lohduttomasta hävityksestä, erityisesti metsien hakkuista, joita hän joutui ympärillään kohtaamaan. Siksi mannerta luonnontilaisemmat maisemat houkuttivat häntä.

Souturetken koko ajalle osallistui myös Pentin puoliso Aliisa, ja kuukaudeksi heidän 10- ja 12-vuotiaat tyttärensä Leena ja Mirjami. Vaikka souturetki oli perheen yhteinen kesälomamatka, mikään leppoisa huviretki se ei suinkaan ollut. Kesästä muotoutui poikkeuksellisen sateinen ja myrskyt yllättivät retkikunnan useamman kerran riepotellen niin venettä, matkustajia kuin majoitteena toiminutta Sopu-telttää. Lisäksi Pentin tinkimättömyys reittivalinnoissa ja lintujen laskemisessa laittoi retkikunnan kovalle. Vaikka matkan tarkoitus oli myös elvyttää raikoilevaa avioliittoa, näin ei käynyt. Pentti ja Aliisa erosivat vuosi retken jälkeen.

Lepoon ja lasten leikkiin Linkoloiden souturetkellä ei ollut aikaa, vaan etusijalle asetettiin lintujen laskeminen ja rengastaminen sadoilla saarilla. Lapsille soutuveneessä paikallaan ole-

minen oli enimmäkseen tylsää ja suuressa aallokossa pelottavaa. Pentti kertoi vasta jälkikäteen ymmärtäneensä, etteivät tuon ikäiset lapset nauti maisemien katselusta. Siirtymät aavojen merenselkien yli olivat Pentillekin tyhjää täynnä. Hän ei avoimesta merinäkymästä nauttinut, ja luonnehti meille sellaisen maiseman arvoa nolllaksi. Tuokiot saarten rannoilla sen sijaan olivat tyttärille innostavia, kun he pääsivät tutkimaan paikkoja ja leikkimään meren pyöreiksi hiomilla, värikkäillä rannan kivillä.

KOKO PERHE OSALLISTUI kallionkoloihin kätkeytyneiden linnunpoikasten etsintään, jotta Pentti sai ne rengastettua. Yhteensä lintuja rengastettiin retken aikana 1 201 yksilöä. Lajikohtaisesti suurimmat rengastusmäärät olivat 352 lapintiiraa, 300 kalalokkia ja 118 harmaalokkia. Meille Pentti pohti haastattelun yhteydessä, että olikohan rengastus ollut vain häiriöksi ja linnuille vahingoksi, kun he joutuivat viipymään sen takia luodoilla pelkkää havainnointiaikaa pidempään. Joka tapauksessa rengastuksista oli myös hyötyä. Kaukaisimmat kontrollit eli tiedot rengastetun linnun löytymisestä uudelleen tulivat Afrikasta. Yksi rengastetuista räyskistä oli lentänyt Maliin, josta se löytyi kahden vuoden päästä. Kahdeksan vuoden päästä tuli tieto Etelä-Afrikasta, jossa havaittiin Pentin rengastama kalatiira.

Rengastusten joukossa oli pitkään myös merilokin Suomen ikäennätys. Tuo lokki valitettavasti ammuttiin Västansfjärdissä elokuussa 2001, kun se oli päässyt komeaan 27 vuoden ikään. Mieltämme kutkutti teoreettinen ajatus, voisiko jokin lintu, jonka retkemme aikana havaitsisimme, olla elänyt saaristossa jo Linkoloiden retken aikaan. Katsoisiko joku linnuista meitä samoilla silmillä kuin soutajia aikoinaan. Periaatteessa se oli mahdollista, sillä esimerkiksi Ruotsissa on varmistettu etelänkiislan eläneen lähes 43-vuotiaaksi.

Linkolat taittoivat merimatkan Laatokka-mallisella puisella soutuveneellä. Aliisa vastasi pitkälti soutamisesta Pentin kes-

kittyessä lintuihin. Aliisa oli tottunut ja riuska soutaja, sillä hän osallistui kalastuselinkeinon harjoittamiseen yhdessä Pentin kanssa. Suuremmilla selillä ja siirtymillä Penttikin osallistui soutamiseen, sillä veneessä oli kahdet aiorparit. Tällöin matka eteni rivakammin. Vene oli laidoiltaan korkea, mikä mahdollisti suu-remmassa aallokossa soutamisen. Keskituhdon alla sijaitsi lastitila varusteille.

Matka alkoi 11.6.1974 Salosta Halikonlahdelta, jonne Päijänteen kalastajakollega Juhani Kääpä oli siirtänyt Linkoloiden soutuveneeseen autollaan. Sieltä soutu-reitti kulki Varsinais-Suomen saariston läpi, Ahvenanmaan ympäri Selkämerelle ja aina Porin Tahkoluotoon saakka. Sinne suuri meriretki päättyi 3.8.1974. Reitti muotoutui joidenkin ennalta valittujen kiintopisteiden varaan, mutta monet osuudet syntyivät sattumalta, sillä navigointi ja kartalla pysyminen oli paikoin sokkeloisessa saaristossa vaikeaa. ”Ei reittiä voinut suunnitella sen tarkemmin, saaria vain tuli vastaan ja riittävästi tuli kyllä”, Pentti muisteli meille. Myös maisemien vaihtelevuus ja ornitologikollegoilta saadut vinkit kiinnostavista retkikohteista vaikuttivat lintujen ohella reitin muotoutumiseen.

Soutu-retki kuulosti uskomattomalta. Eteneminen ja reittivai-
linnat tuntuivat meistä olosuhteisiin nähden paikoin suorastaan
uhkarohkeilta. Pentin tarinointi piti meitä tiiviisti otteessaan ja
yritimme painaa mieleemme mahdollisimman paljon asioita pie-
nintäkin yksityiskohtaa myöten. Siitä huolimatta, kun retkem-
me läheni, nousi mieleemme uusia kysymyksiä Pentille, mutta
silloin vastausten saaminen oli jo liian myöhäistä.

Kaksi kuukautta ennen oman suuren meriretkemme käynnis-
tymistä, vuoden 2020 huhtikuun alussa, otimme meloen vas-
taan saaristoon saapuvia muuttolintuja Saaristomerellä Gull-
kronan selällä. Silloin saimme suruviestin Pentin kuolemasta.
Vaikka Pentti oli kertonut vointinsa heikentyneen, tuli uutinen
silti odottamatta. Koska Pentti toimi innoittajana tulevaan me-

lontaretkeemme, tuntui kuin kokonaisuudesta jäisi puuttumaan yksi tärkeä palanen. Olimme jopa sopineet tapaamisen tulevalle syksylle, aikeinamme kertoa retkestämme ja tarkastella yhdessä tuloksia. Olisimme halunneet viedä Pentin vielä yhdelle saaristomatkalle lintujen pariin oman retkikertomuksemme kautta. Tämä jäisi nyt tekemättä. Tärkeää kuitenkin oli, että hän oli tietoinen meriretkemme toteutumisesta ja oli suhtautunut siihen kiinnostuneesti.

3. Retkivalmisteluja ja kadonneen saaren metsästys

Kevät 2020

KESÄLLÄ 2020 AVAUTUU VIIMEIN sopiva jakso ottaa palkkatöistä vapaata reilun seitsemän viikon verran, eikä sellaista mahdollisuutta saa hukata. On lähdettävä matkaan, ja kevät kuuluu innokkaasti matkavalmisteluja tehden. Melonta merikelpoisilla retkikajakeilla on tapamme liikkua saaristossa ja siksi olemme toistamassa Linkoloiden tutkimusretken meloen. Emme missään vaiheessa edes mieti soutaen tehtävää retkeä. Meillä ei ole soutamisesta tarpeeksi kokemusta, ja kajakki tuntuu meistä paljon merikelpoisemmalta kuin avoin soutuvene. Tietysti kummankin on pystyttävä huolehtimaan omasta kajakistaan kaikissa olosuhteissa. Sen sijaan yhdellä soutuveneellä liikuttaessa toinen voi tarttua airoihin, mikäli toinen loukkaantuu tai sairastuu. Tie melonnan pariin oli vienyt meitä kumpaakin vähitellen mennessään.